

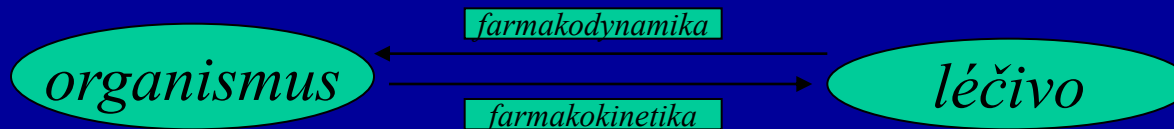
Mechanismy účinků léků -
nespecifické a specifické.

Subklasifikace lékových
receptorů a vazebných míst.

Regina Demlová

Definice:

- „farmakologie je věda zabývající se interakcí chemické látky (léčiva) s živým organismem“

- organismus je systém z hierarchicky uspořádaných podsystemů (úrovní) → molekulární → subcelulární → buněčná → tkáň → orgány → orgánové systémy → organismus jako celek

MECHANISMY ÚČINKU

I. účinek nespecifický

Podmíněny obecnými fyzikálně-chemickými vlastnostmi látky - bez vyhraněných požadavků na chemickou a strukturální konfiguraci léčiva či recipující molekulu (např. těkavé látky rozpustné v tucích -narkóza).

II. účinek specifický (zprostředkovaný specifickými cílovými molekulami)

účinek závisí na ovlivnění určité molekuly cílového orgánu molekulou látky, která svojí konfigurací recipujícímu místu odpovídá

K účinku stačí nízká koncentrace účinné látky v blízkosti receptoru - koncentrace efektivní.

Odpovídající recipující místo cílového orgánu = cílová struktura účinku léčiv (**těž zvaný receptor**).

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.1. Látky působící osmotickými vlastnostmi

- působí tak látky samy neprostupující přes buněčné membrány, které jsou však prostupné pro vodu
- voda se pohybuje z místa více zředěného do místa koncentrovanějšího roztoku, a to do dosažení osmotické rovnováhy
- příkladem mohou být salinická projímadla (např. síran hořečnatý), nebo osmotická diuretika (např. mannitol)

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.2. Látky ovlivňující acidobazickou rovnováhu

- Příklad : látky měnící pH moče (např. acidifikující sůl – chlorid amonný - při otravě amfetaminy), nebo látky používané k úpravě systémových poruch acidobazické rovnováhy (např. bikarbonát sodný u metabolické acidózy, citrát sodný, draselný)

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.3. Látky působící oxido - redukčními vl.

- některá desinficiencia (např. peroxid vodíku) působí jako oxidující látka, methylenová modř se pro své redukující schopnosti používá k léčbě methemoglobinémie, expektorancia typu N-acetylcysteinu působí redukci disulfidických můstků glykoproteinů hlenu (→ působí normalizačně na sekretové buňky a složení hlenu)

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.4. Adsorbencia

- typickým příkladem látky s velkým povrchem vázajícím (adsorbujícím) jiné látky, toxiny, apod. je adsorpční (živočišné; aktivní) uhlí
- i když se látky používají u průjmů poměrně často, jejich účinnost je problematická, nebyla spolehlivě prokázána klinickými studiemi

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.5. Surfaktanty, detergentia

- ovlivňují povrchové napětí membrán buněk, používají se jako desinficiencia a antiseptika (mýdla, benzyldodecinium bromid, carbethopendecinium bromid aj.)
- působí tak i některá antibiotika (např. polymyxiny – bazické peptidy působící jako kationická detergenta → interagují s fosfolipidy buněčných membrán)

I. Nespecifické, fyzikálně-chemické působení léčiv

I.6. Celková anestetika

- podle tzv. *lipidní teorie* Overtona a Meyera (1899-1901) je působení celkových anestetik založeno na jejich liposolubilitě

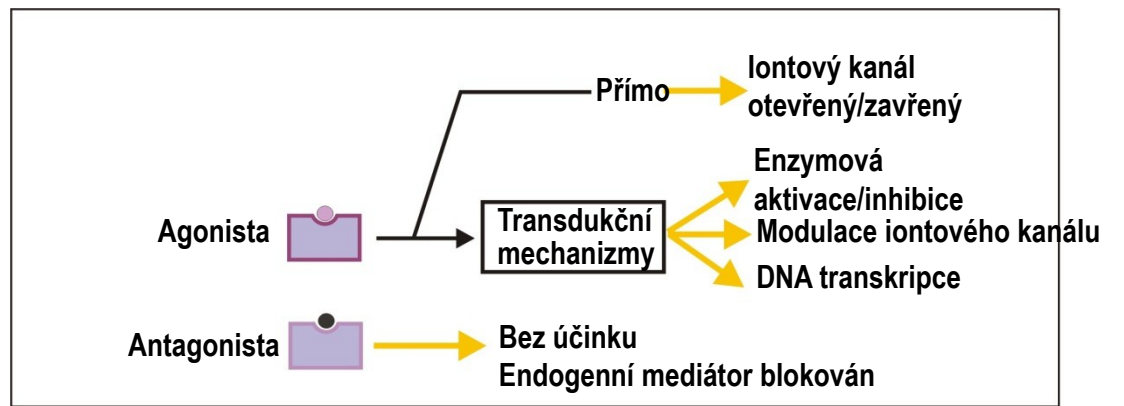
I.7. Chelátotvorné látky

- vytvářejí s těžkými kovy různě stabilní komplexy – cheláty, čímž brání vazbě kovu s endogenními ligandy; cheláty by měly být netoxické, mít vysokou rozpustnost ve vodě → předpoklad pro rychlou renální exkreci (př. může být dexrazoxan – cyklický analog EDTA podávaný současně s anthracykliny k potlačení kardiotoxicity → vazba Fe^{2+} iontů)

II. Specifické působení léčiv

- chemické vazby uplatňující se při specifickém působení léčiv

- cílové struktury specifického působení
  1. receptory
  2. iontové kanály
  3. enzymy
  4. transportní (přenašečové; kariérové) systémy
  5. jiné struktury

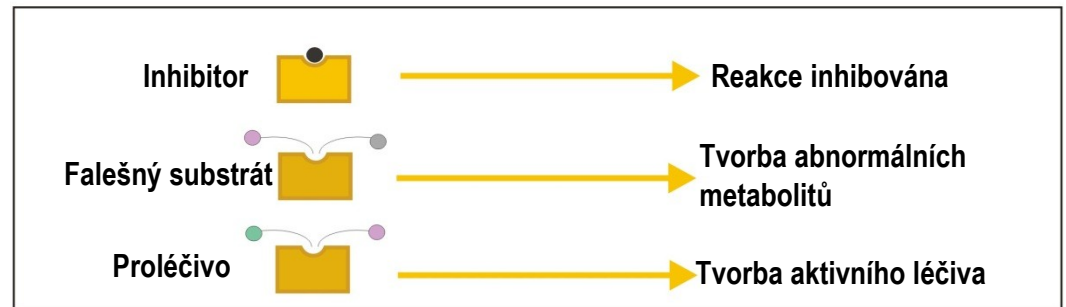
A. RECEPTORY

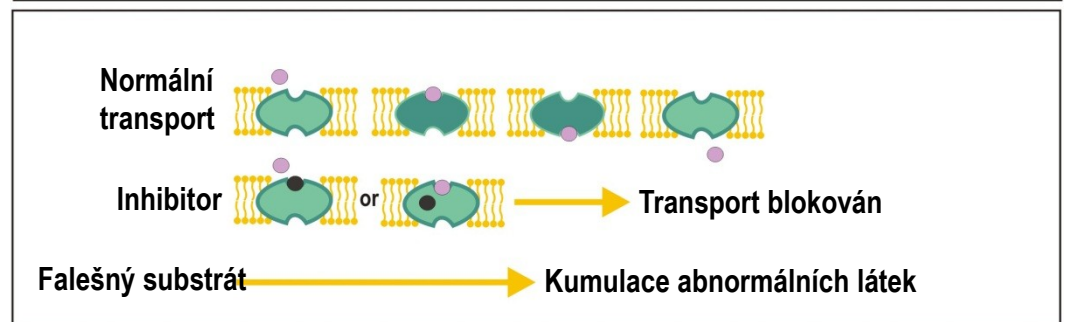
B. IONTOVÝ KANÁL

C. ENZYMY

D. TRANSPORTÉRY

(podle Rang and Dale Pharmacology, 2007)

Agonista/substrát receptory ●
Antagonista/inhibitor ●

● Abnormální produkt
● Proléčivo

II. Specifické působení léčiv

- cílové struktury specifického působení
  1. **receptory**
  2. iontové kanály
  3. enzymy
  4. transportní (přenašečové; kariérové) systémy
  5. jiné struktury

Molekula účinné látky se váže na molekulu receptoru za vzniku komplexu receptoru s látkou – tzv. farmakon-receptorový **komplex**.

Část receptoru, která má vysokou a selektivní afinitu pro molekulu agonisty, je tzv. **vazebné místo receptoru**.

Aktivací receptoru vzniká **signál**.

Signál ovlivňuje efektor. Tímto mechanismem vzniká **ÚČINEK**.

R = receptor

A = léčivo

RA = komplex receptoru s léčivem

k_{+1} = konstanta asociace

k_{-1} = konstanta disociace

efektory = molekuly, které přenášejí interakci mezi léčivem a receptorem do změn buněčné aktivity (např. adenylylcykláza)

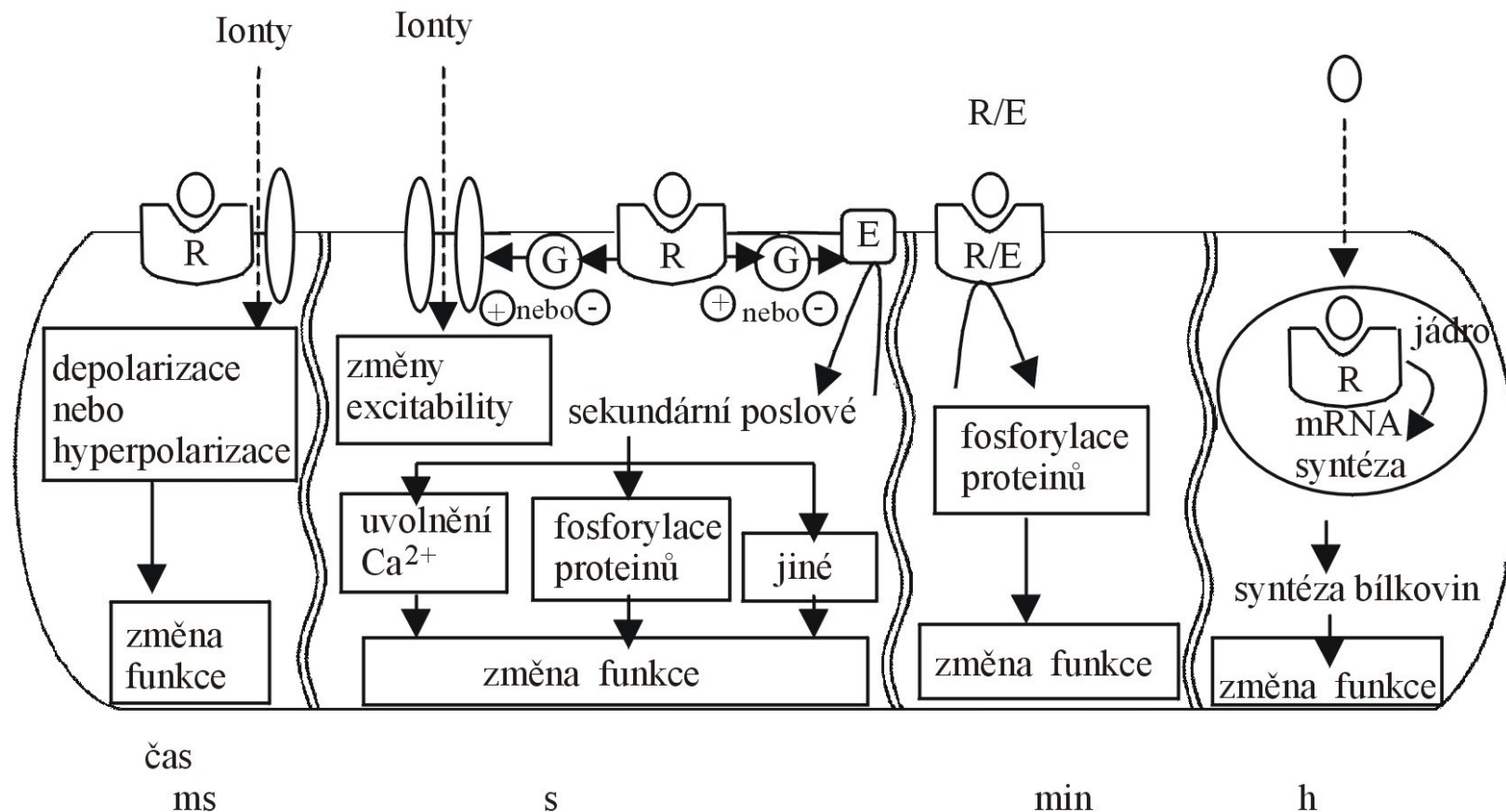
Druhy receptorů podle struktury a mechanismů účastnících se přenosu signálu

Receptory spřažené s iontovými kanály

Receptory spřažené s G proteiny

Receptory obsahující proteinkinázu

Receptory účastnící se genové transkripce

4 hlavní typy receptorů

	Typ 1 Receptory spřažené s iontovými kanály	Typ 2 Receptory spřažené s G-proteinem	Typ 3 S kinázou spřažené receptory	Typ 4 Nukleární receptor
Místo	Membrána	Membrána	Membrána	Intracelulární
Efektor	Iontový kanál	Kanál nebo enzym	Enzym	Transkripce genů
Vazba	Přímo	G-protein	Přímo	Přes DNA
Příklady	Nikotinový-cholinergní receptor, GABA receptor	Muskarinové- cholinergní adrenoreceptory	Inzulin, růstový faktor, receptor cytokinu	Steroidy, receptory thyroidálních hormonů
Struktura	Oligomer složený z podjednotek obklopujících střed kanálu.	Monomer (někdy i dimer) obsahující ve své struktuře 7 transmembránových helikálních domén.	Jednotlivá transmembránová helikální doména propojená s extracelulární kinázou.	Monomerní stavba s odděleným receptorem a DNA vázající doménou.

(podle Rang and Dale
Pharmacology, 2007)

Receptory spřažené s iontovými kanály (ionotropní)

- Zahrnuty zejména v rychlém synaptickém přenosu.
- Několik typů, nejčastěji se skládají ze 4 - 5 podjednotek, s transmembránovou spirálou okolo centrálního vodního kanálu.
- **Vazba a otevření kanálu v milisekundách.**
- **Příklady: nikotinový acetylcholinový receptor, GABA-A typ, 5-hydroxytryptamin typ 3 (5-HT 3) receptory.**

4 hlavní typy receptorů

	Typ 1 Receptory spřažené s iontovými kanály	Typ 2 Receptory spřažené s G-proteinem	Typ 3 S kinázou spřažené receptory	Typ 4 Nukleární receptor
Místo	Membrána	Membrána	Membrána	Intracelulární
Efektor	Iontový kanál	Kanál nebo enzym	Enzym	Transkripce genů
Vazba	Přímo	G-protein	Přímo	Přes DNA
Příklady	Nikotinový-cholinergní receptor, GABA receptor	Muskarinové- cholinergní adrenoreceptory	Inzulin, růstový faktor, receptor cytokinu	Steroidy, receptory thyroidálních hormonů
Struktura	Oligomer složený z podjednotek obklopujících střed kanálu.	Monomer (někdy i dimer) obsahující ve své struktuře 7 transmembránových helikálních domén.	Jednotlivá transmembránová helikální doména propojená s extracelulární kinázou.	Monomerní stavba s odděleným receptorem a DNA vázající doménou.

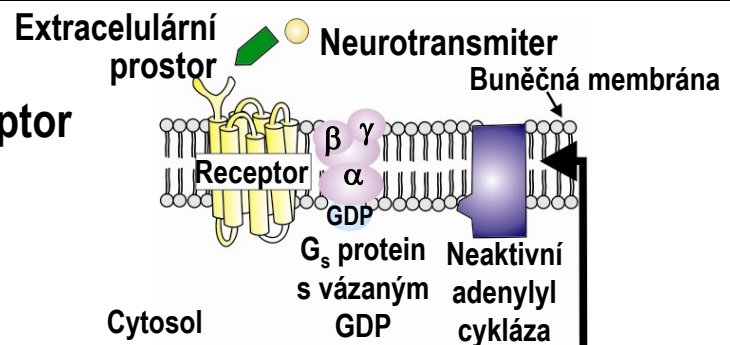
(podle Rang and Dale
Pharmacology, 2007)

Receptory spřažené s G-proteinem (metabotropní)

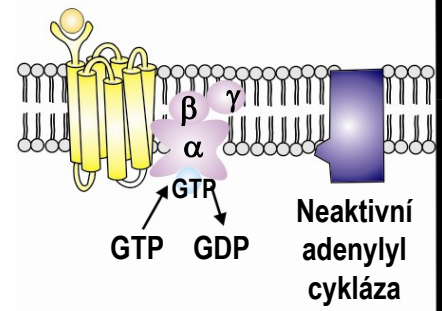
- Heptahelikální struktura.
- Jedna intracelulární smyčka je delší a interaguje s G-proteinem
- G-protein je membránový protein se 3 podjednotkami (α β γ),
  - α -podjednotka má GTPázovou aktivitu
  - několik podtypů typů – G_s G_i G_o G_q
  - Aktivace efektoru je ukončena, když navázaná GTP molekula je hydrolyzována, což umožní α -subjednotce rekombinaci s β γ .
- **Příklady: muskarinový receptor, adrenoceptory, opioidní receptory, cannabinoidní receptory, histaminové a neuropeptidové receptory....**

Rozpoznání chemických signálů membránovými receptory spřaženými s G-proteinem spouští zvýšení (nebo méně často snížení) aktivity adenylycyklázy.

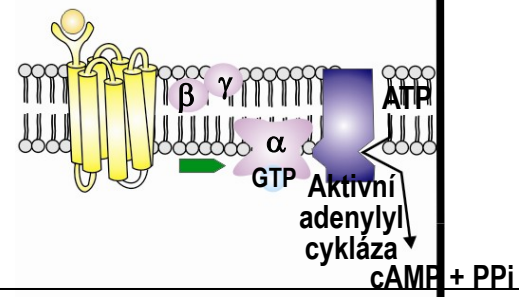
1 – Neobsazený receptor neinteraguje s G_s proteinem

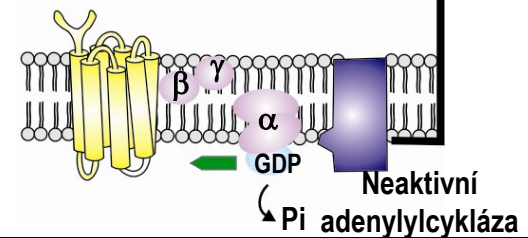
2 – Obsazený receptor změní tvar a interaguje s G_s proteinem. G_s protein uvolní GDP a váže GTP.

3 – α podjednotka G_s proteinu se odděluje a aktivuje adenylylcyklázu.

4 – Když není neurotransmitter déle přítomný, receptor se vrátí ke klidovému stavu. GTP na α podjednotce je hydrolyzován na GDP a adenylylcykláza je inaktivována.

(podle Lippincott's Pharmacology, 2006)

Efektory kontrolované G-proteiny

- Dvě hlavní cesty kontrolovány receptory přes G-proteiny. Obě mohou být aktivovány či inhibovány ligandy dle charakteru receptoru a G-proteinu.
- **Adenylátcykláza: ATP → cAMP:**
  - AC katalyzuje tvorbu intracelulárního posla - cAMP
  - **cAMP** aktivuje různé proteinkinázy, ty kontrolují buněčnou funkci tím, že působí fosforylaci různých enzymů, nosičů a dalších proteinů.
- **Fosfolipáza C: fosfolipidy → IP₃ a DAG**
  - katalyzuje tvorbu 2 intracel. poslů (IP₃ a DAG) z fosfolipidu membrány
  - **IP₃** ↑ volné cytosol. **Ca²⁺** uvolněním Ca²⁺ z intracelul. kompartmentů
    - zvýšené volného Ca²⁺ ⇒ řada akcí (kontrakce, sekrece, aktivace enzymu a hyperpolarizace membrány)
  - **DAG** aktivuje **proteinkinázu C**, ta kontroluje řadu buněčných funkcí fosforylací řady proteinů.

4 hlavní typy receptorů

	Typ 1 Receptory spřažené s iontovými kanály	Typ 2 Receptory spřažené s G-proteinem	Typ 3 S kinázou spřažené receptory	Typ 4 Nukleární receptor
Místo	Membrána	Membrána	Membrána	Intracelulární
Efektor	Iontový kanál	Kanál nebo enzym	Enzym	Transkripce genů
Vazba	Přímo	G-protein	Přímo	Přes DNA
Příklady	Nikotinový-cholinergní receptor, GABA receptor	Muskarinové- cholinergní adrenoreceptory	Inzulin, růstový faktor, receptor cytokinu	Steroidy, receptory thyroidálních hormonů
Struktura	Oligomer složený z podjednotek obklopujících střed kanálu.	Monomer (někdy i dimer) obsahující ve své struktuře 7 transmembránových helikálních domén.	Jednotlivá transmembránová helikální doména propojená s extracelulární kinázou.	Monomerní stavba s odděleným receptorem a DNA vázající doménou.

(podle Rang and Dale
Pharmacology, 2007)

Receptory spřažené s kinázou (enzymy)

- Mají cytosolickou enzymovou aktivitu jako integrální součást jejich struktury či funkce.
- Vazba ligandu na extracelulární doménu aktivuje či inhibuje tuto cytosolickou enzymovou aktivitu.
- Doba odpovědi – minuty až hodiny.
- Nejběžnější ty s tyrosin kinasovou aktivitou - vazba ligandu aktivuje kinasu $\Rightarrow$ fosforylace tyrosinových zbytků specifických proteinů.

Receptory spřažené s kinázou

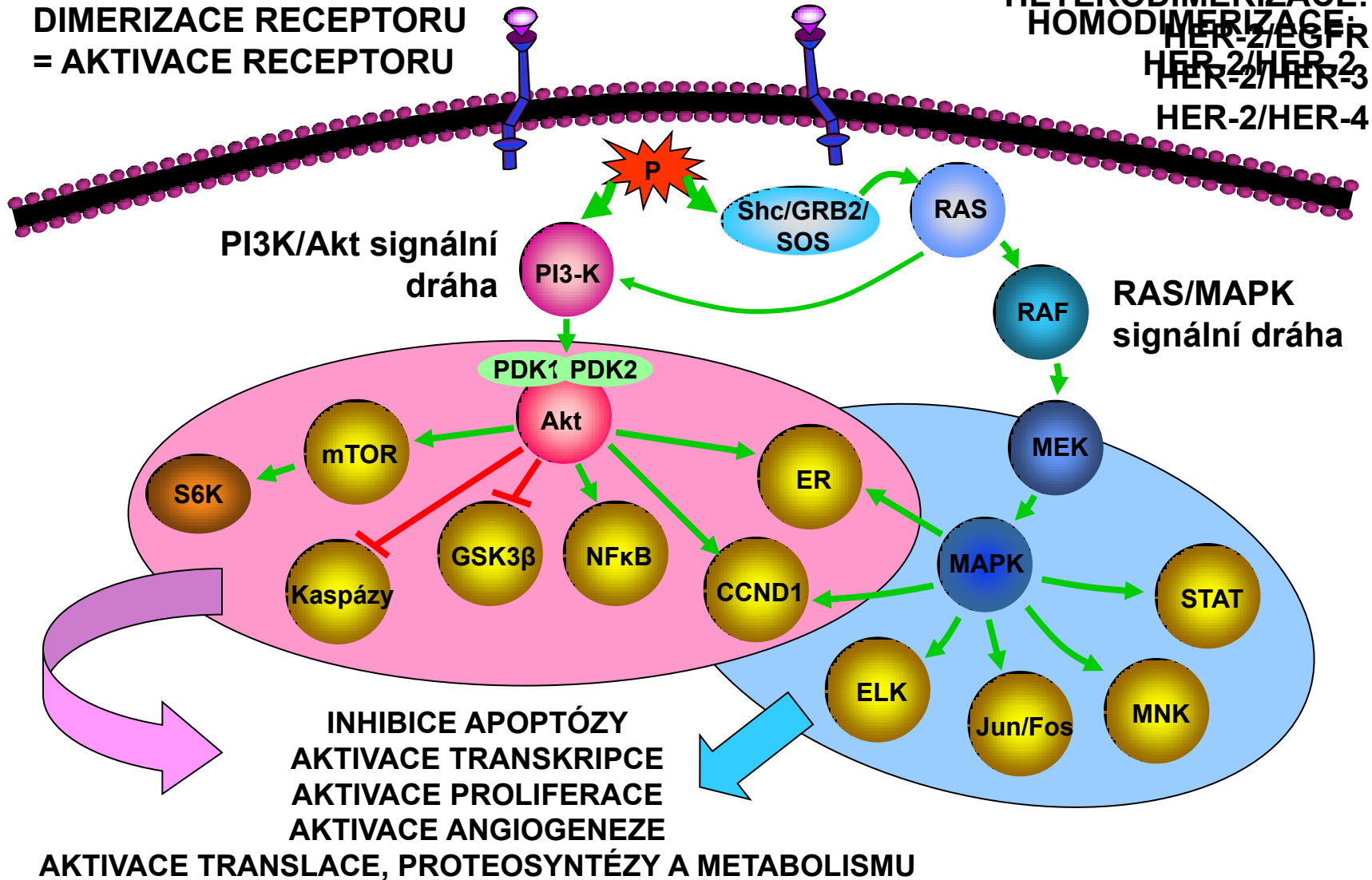
- Receptory řady hormonů (např. insulinu) a růstových faktorů zahrnují tyrosinkinázu.
- Signální transdukce zahrnuje dimerizaci receptorů, následovanou autofosforylací tyrosinových zbytků → vazba intracelulárních proteinů obsahujících SH2 domény → přenos fosfátové skupiny na další proteiny kontrolujících řadu buněčných funkcí.
  - Jsou zahrnuty zejména při kontrole buněčného růstu a diferenciaci
- **Dvě důležité cesty:**
  - *Ras/Raf/MAP kinázová* - důležité pro dělení buněk, růst a diferenciaci
  - *Jak/Stat* - aktivována mnoha cytokiny a kontroluje syntézu a uvolňování mnoha zánětlivých mediátorů.

HER-2 SIGNÁLNÍ DRÁHA

DIMERIZACE RECEPTORU
= AKTIVACE RECEPTORU

HETERODIMERIZACE:
HER-2/EGFR
HER-2/HER-2
HER-2/HER-3
HER-2/HER-4

4 hlavní typy receptorů

	Typ 1 Receptory spřažené s iontovými kanály	Typ 2 Receptory spřažené s G-proteinem	Typ 3 S kinázou spřažené receptory	Typ 4 Nukleární receptor
Místo	Membrána	Membrána	Membrána	Intracelulární
Efektor	Iontový kanál	Kanál nebo enzym	Enzym	Transkripce genů
Vazba	Přímo	G-protein	Přímo	Přes DNA
Příklady	Nikotinový-cholinergní receptor, GABA receptor	Muskarinové- cholinergní adrenoreceptory	Inzulin, růstový faktor, receptor cytokinu	Steroidy, receptory thyroidálních hormonů
Struktura	Oligomer složený z podjednotek obklopujících střed kanálu.	Monomer (někdy i dimer) obsahující ve své struktuře 7 transmembránových helikálních domén.	Jednotlivá transmembránová helikální doména propojená s extracelulární kinázou.	Monomerní stavba s odděleným receptorem a DNA vázající doménou.

(podle Rang and Dale
Pharmacology, 2007)

Receptory kontrolující transkripci genů (jádrové)

- Ligandy – např. steroidní a thyroïdní hormony, vitamin D, kys. retinová, některé látky snižující lipidy a působící antidiabeticky.
- Receptory jsou intracelulární proteiny $\Rightarrow$ ligandy musí nejdřív prostoupit do buněk.
- Účinky následkem změněné syntézy proteinu $\Rightarrow$ nastupují pomalu.
- **Doba aktivace a odpovědi je podstatně delší (buněčná odpověď 30 a více minut, trvání odpovědi - hodiny až dny).**

Hodnocení účinku:

1. Během vývoje nového léčiva ve fázi preklinické:

Vztah mezi efektivní koncentrací (na receptoru)
a účinkem - **Křivka „DÁVKA – ÚČINEK“ (DRC)**

2. Během vývoje nového léčiva ve fázi klinické

3. Během farmakoterapie

Křivka dávka-účinek (dose-response curve, DRC)

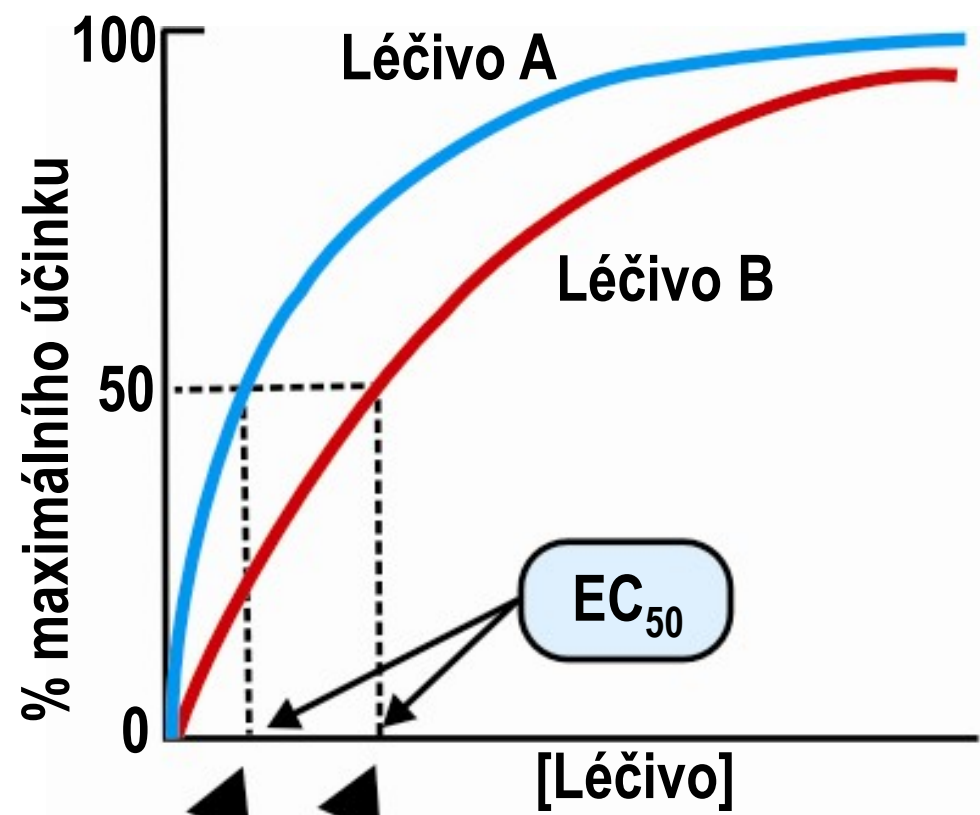
Lze stanovit:

Afinita - (parametr: ED_{50} nebo EC_{50} , pD_2)

Vnitřní aktivita (účinnost)

Sklon DRC

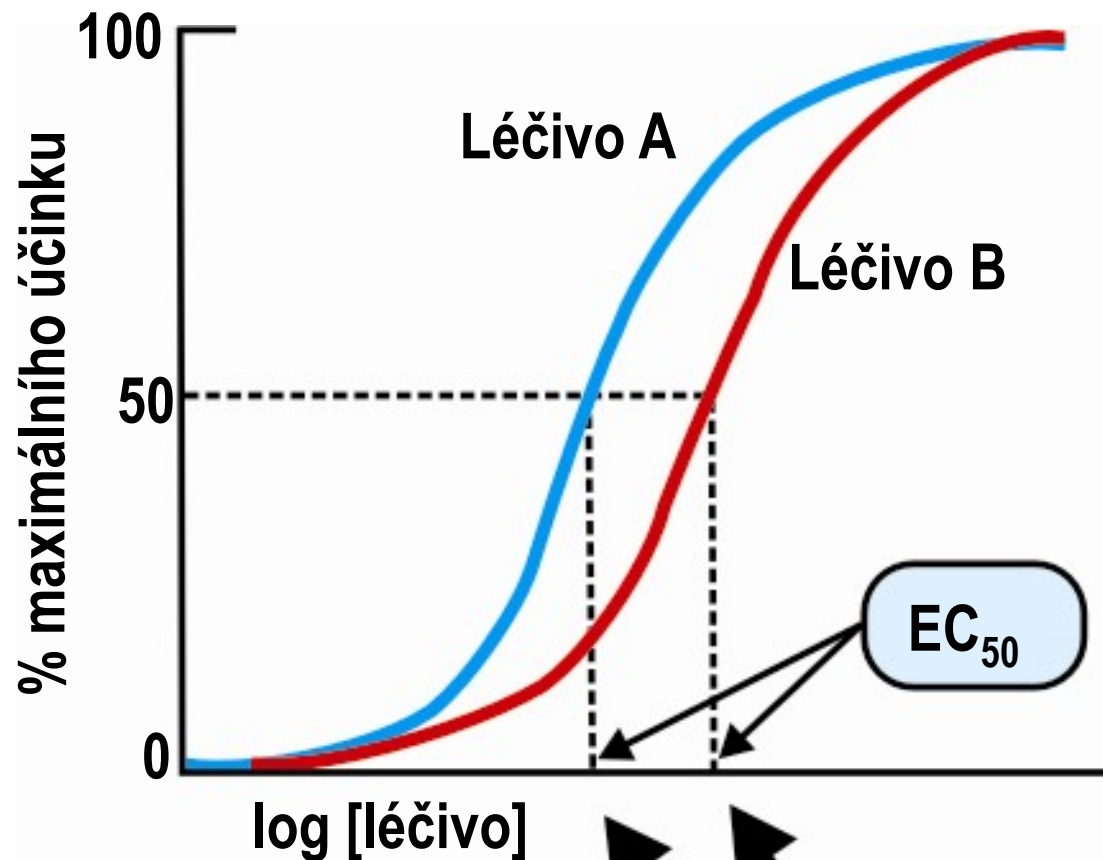
DRC – lineární zobrazení.

EC₅₀ je koncentrace látky, která vyvolává 50 % maximální odpovědi.

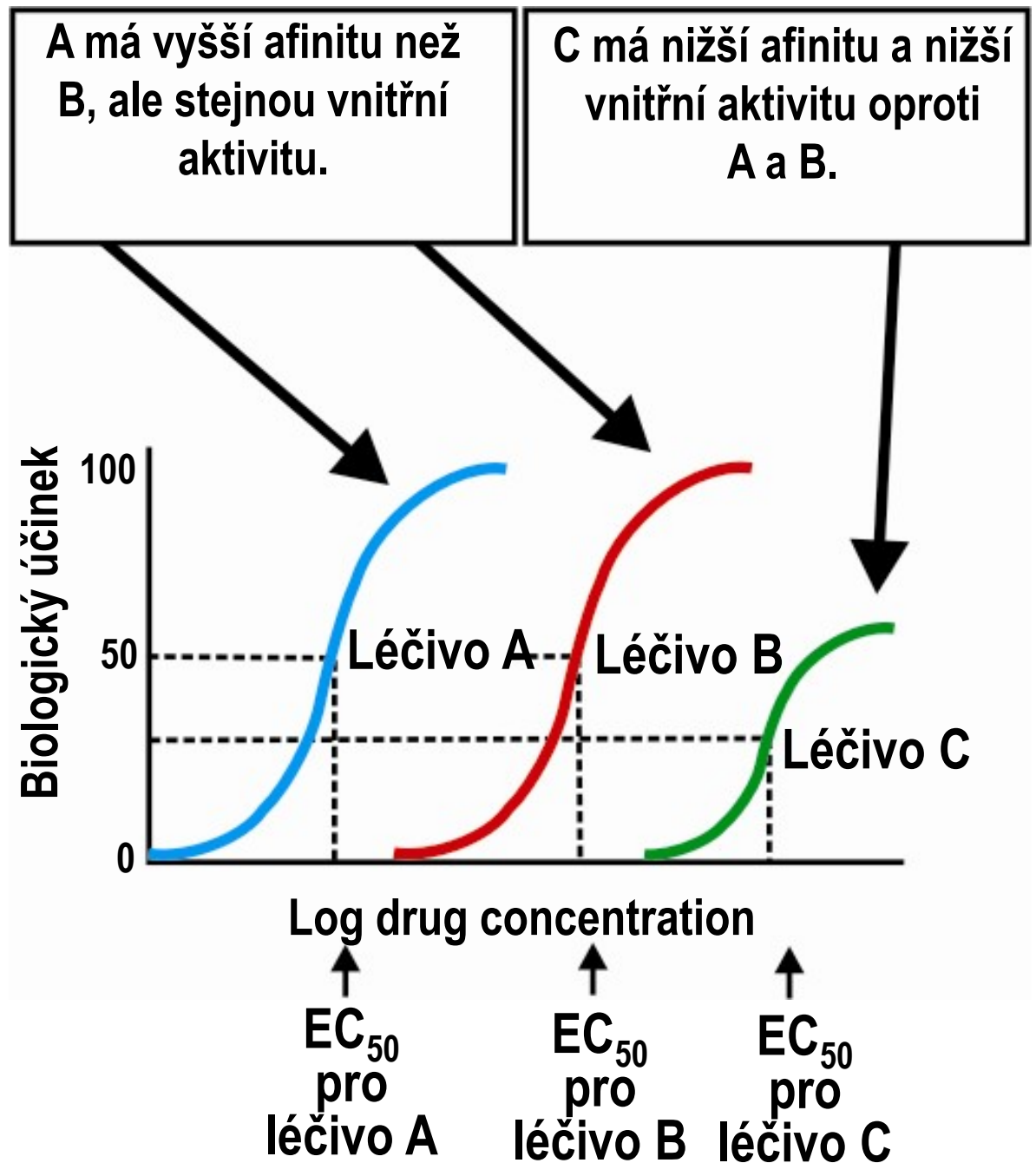
(podle Lippincott's Pharmacology, 2006)

**DRC – semilogaritmické
zobrazení.**

**Afinita látky může být porovnávána
pomocí EC₅₀, čím menší EC₅₀ - tím
vyšší afinita.**

DRC ukazující rozdíly v afinitě a vnitřní aktivitě. (EC₅₀ = koncentrace léčiva vedoucí k 50 % max. odpovědi)

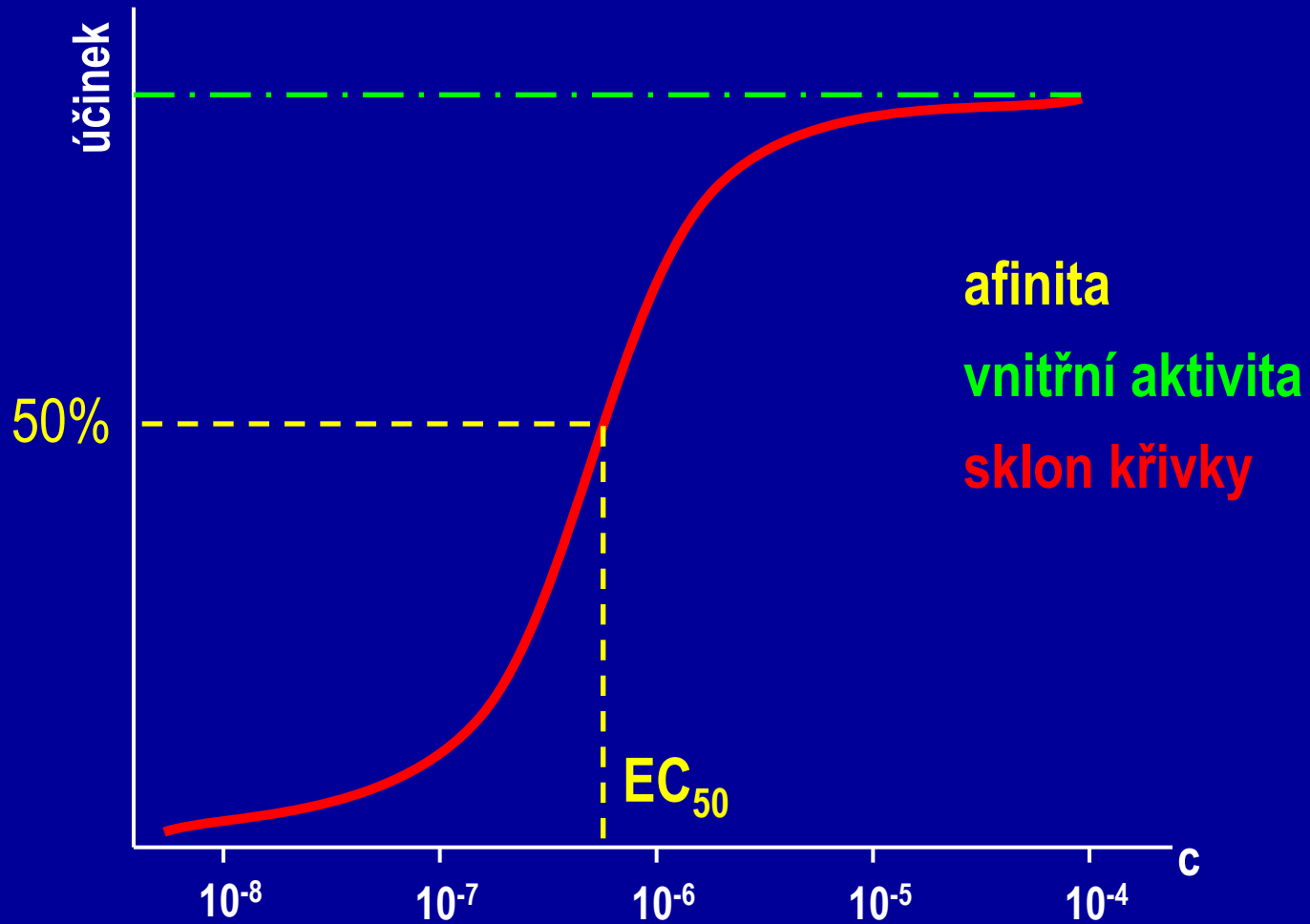
Afinita (potency) = schopnost látky vázat se na receptor

Čím nižší je EC_{50} , $ED_{50} \Rightarrow$ tím vyšší afinita

Vnitřní aktivita (efficacy) = schopnost látky vyvolat na receptoru změny vedoucí k účinku

označuje se řeckými písmeny, velikost arabskými číslicemi; max. účinnost je „1“ (např. $\alpha = 1, \beta = 0,5$)

DRC (log koncentrace vs. dávka)

AGONISMUS – ANTAGONISMUS

Agonista: látka se váže na receptor a vyvolává biologickou odpověď, která napodobuje odpověď na endogenní ligand.

Např. **fenylefrin** – agonista na α_1 adrenoreceptorech (odpověď podobná jako na NOR).

Agonista může mít řadu účinků, které jsou vztaženy k interakci s receptorem.

Typy agonistů:

PLNÝ agonista – vyvolává maximální odpověď při obsazení všech receptorů

PARCIÁLNÍ agonista – vede k menším než maximálním účinkům i když jsou všechny receptory obsazeny

(Pozor: může mít stejnou, vyšší či nižší afinitu. Afinita je nezávislý faktor na vnitřní aktivitě)

Za přítomnosti plného agonisty může působit jako antagonist.

Inverzní agonista – stabilizuje receptor v jeho inaktivní konformaci

Parciální agonismus

- P.A. má vnitřní aktivitu větší než nulovou, ale menší než plný agonista
- I při obsazení všech receptorů nemůže vyvolat maximální účinek E_{max} jako plný agonista
-
- Schopnost účinkovat jak agonisticky tak antagonisticky lze využít v terapii.

Např. bopindolol = parciální agonista β receptorů (konvenčně je tato skupina látek označována jako β -blokátory s vnitřní sympatomimetickou aktivitou tj. s ISA). Tyto látky působí vůči endogennímu NA jako antagonisté, ale samy mají určitou sympatomimetickou aktivitu (snížení NA trasmise není tak výrazné – nižší frekvence některých NU).

ANTAGONISMUS LÁTEK

- žádoucí (např. léčba intoxikací) vs. nežádoucí (nežádoucí interakce lč)

Účinek jedné látky je zmenšen či zrušen v přítomnosti další látky.

/1/ Chemický antagonismus

Interakce dvou látek na podkladě jejich chemických vlastností – ztráta či snížení **všech** účinků látky (např. chelátory a kovy tvoří neaktivní komplexy; protamin a heparin).

/2/ Farmakokinetický antagonismus

„Antagonista“ snižuje koncentraci aktivní látky v místě působení různými způsoby: zvýšení biotransformace na podkladě enzymové indukce, ovlivnění exkrece atd.

/3/ Farmakologický antagonismus na úrovni receptorů

Antagonista se váže na receptory, ale neaktivuje (blokuje) je.

a) Kompetitivní (reversibilní) antagonismus:

Kompetitivní antagonista - vazba reverzibilně na receptory na stejném místě jako agonista. Lze zvrátit zvýšenou dávkou agonisty.

b) Nekompetitivní antagonismus:

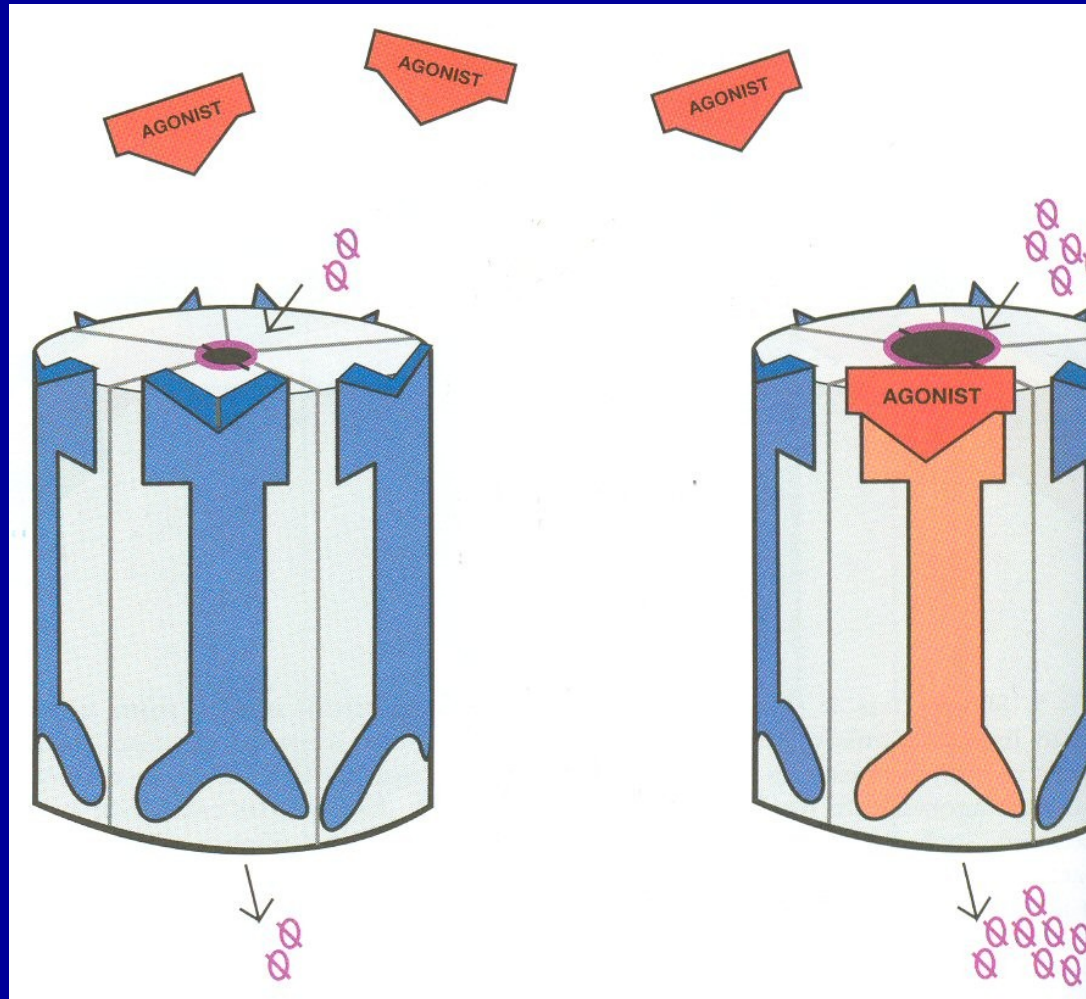
- **allosterická negativní modulace účinku agonisty**

antagonista se váže na jiné vazebné místo a tím allostericky inhibuje odpověď na podání agonisty daného receptoru

- **irreversibilní a pseudoirreversibilní antagonismus**

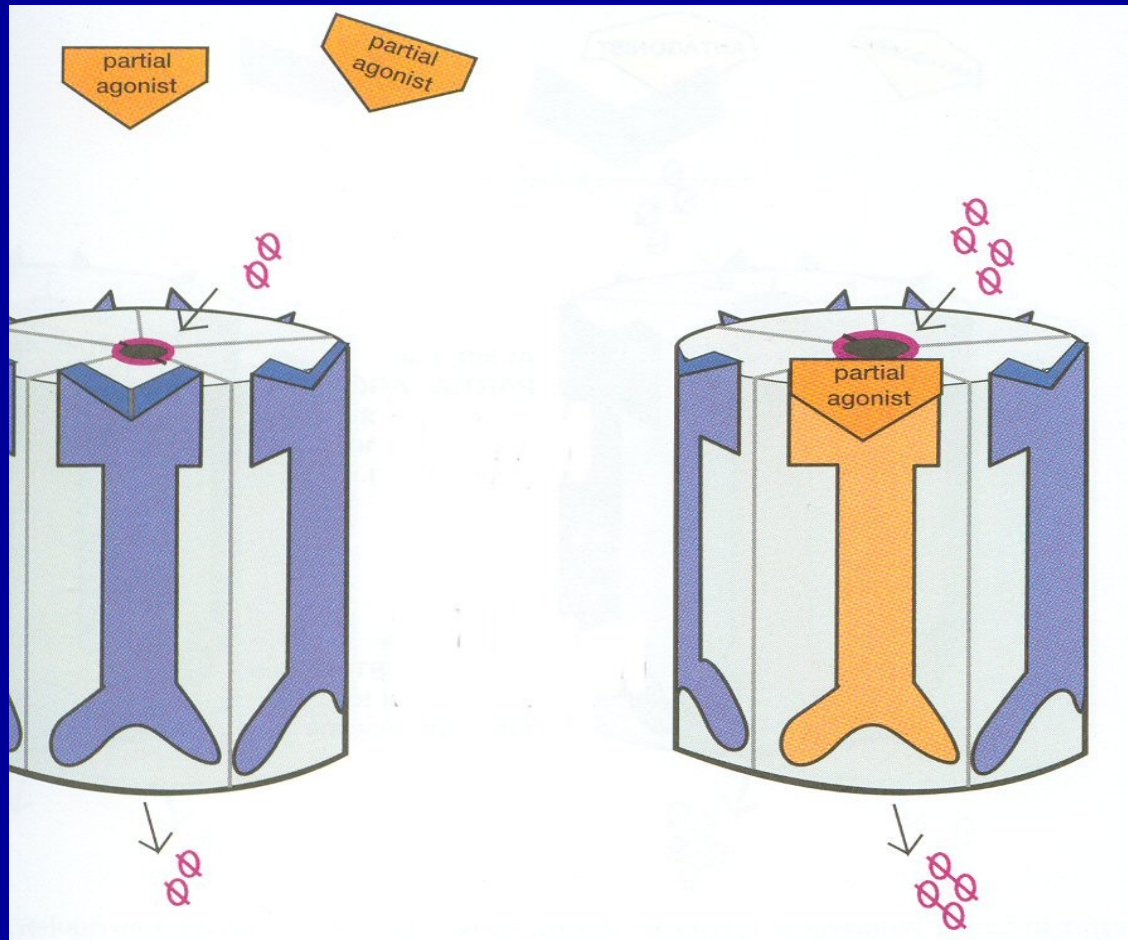
- Antagonista se váže na stejné místo jako agonista, ale uvolňuje se z receptoru velmi pomalu (pseudoireversibilní antagonista) či vůbec (irreversibilní antagonista) – např. Fenoxymetamin.

Agonista

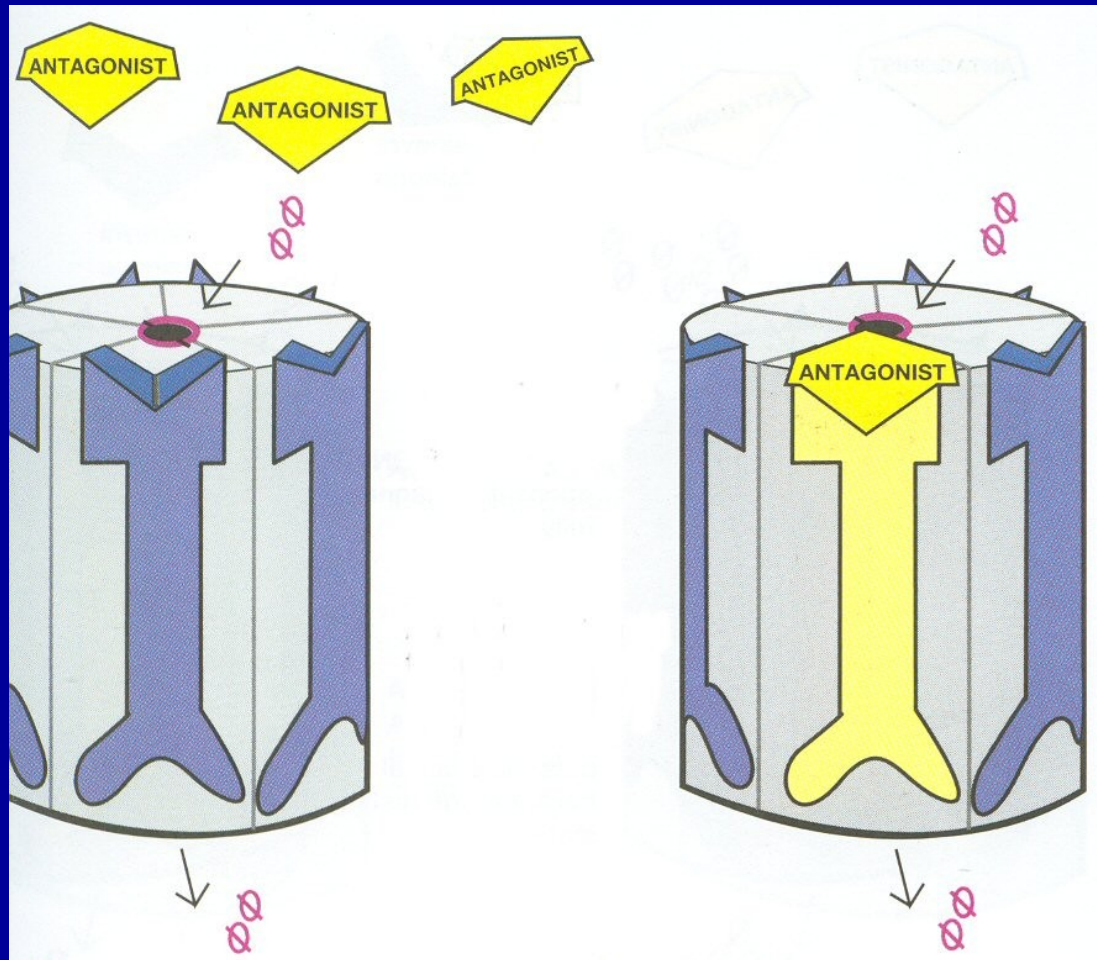

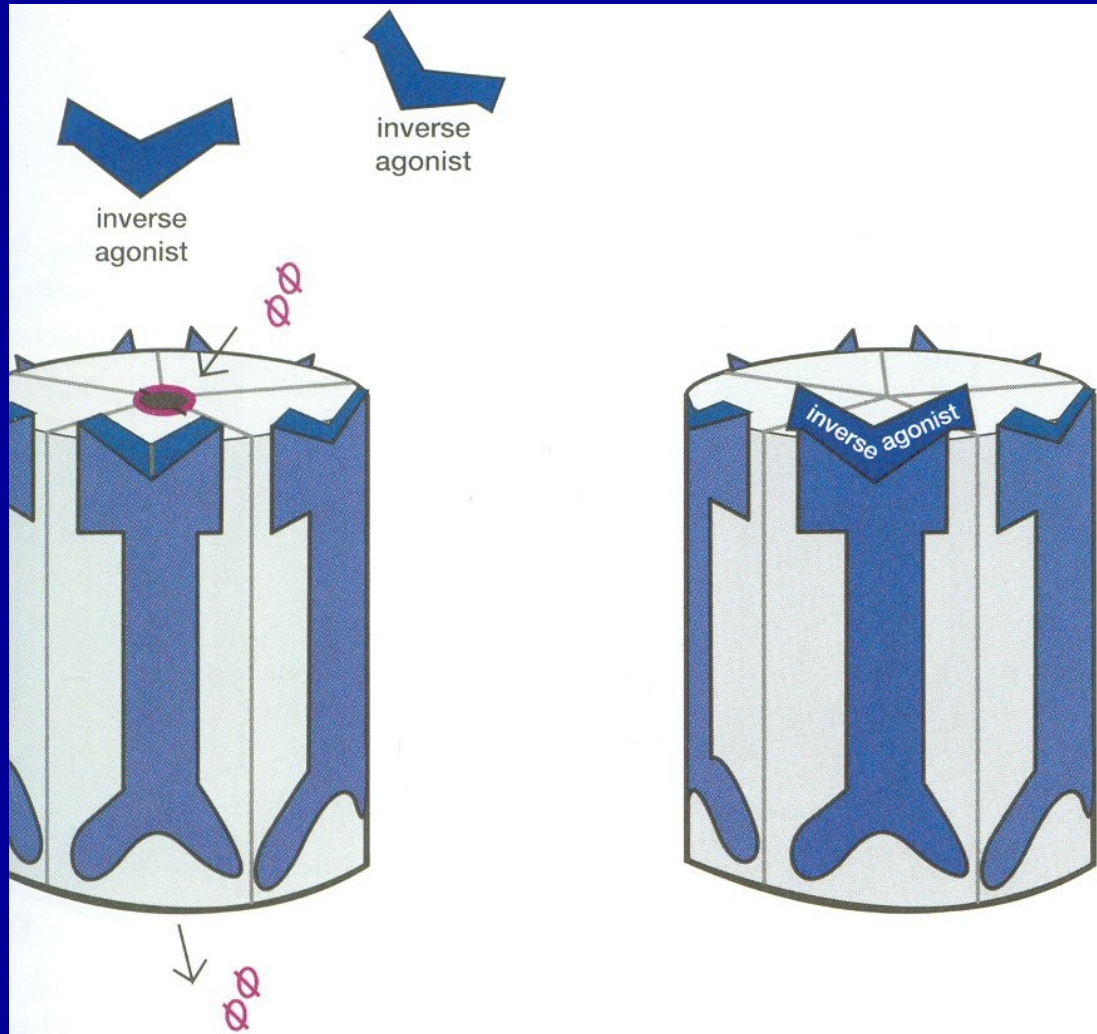
Parciální agonista

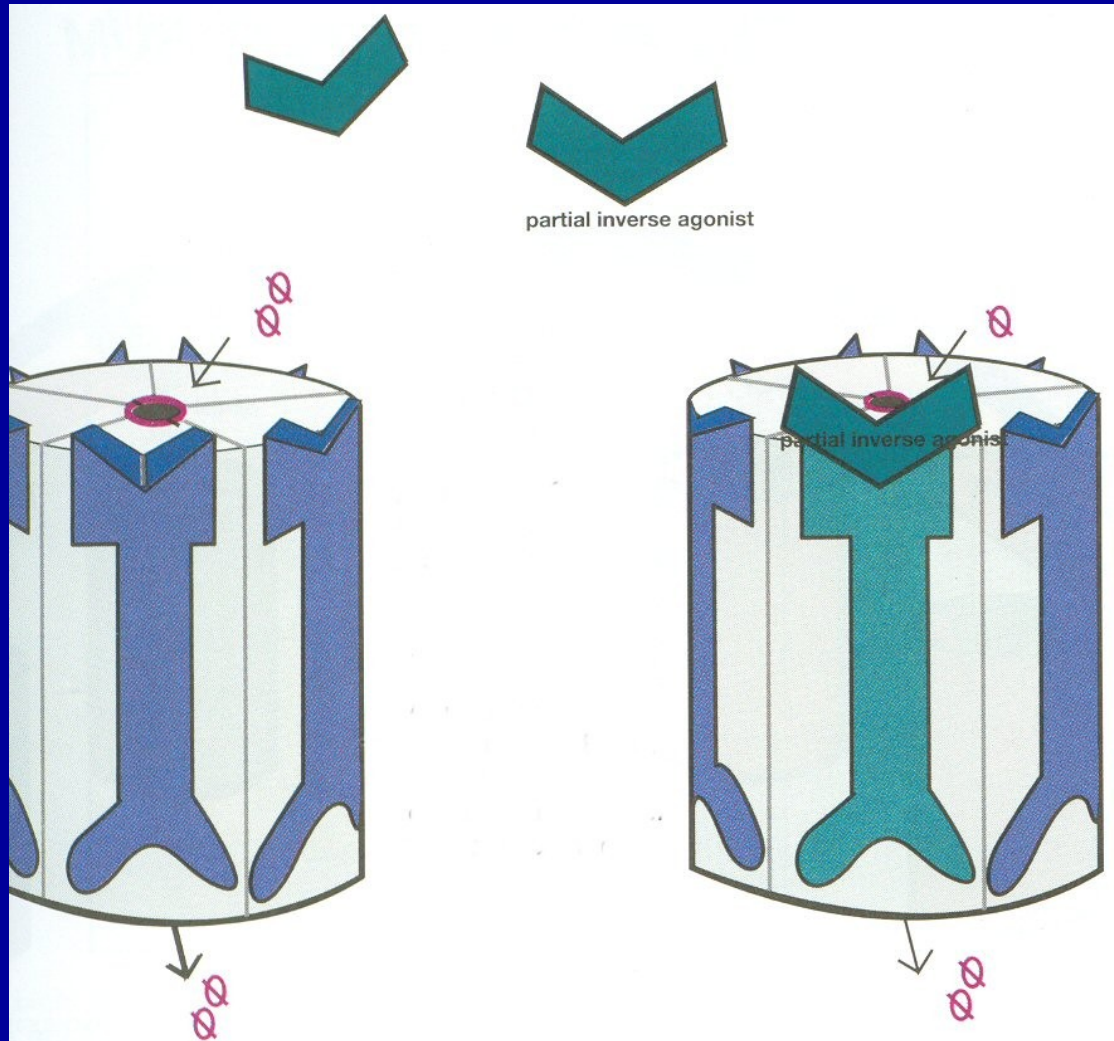
Antagonista

Inverzní agonista

Parciální inverzní agonista

Kombinace léčiv - antagonismus

= kombinace léčiv s následkem **SNÍŽENÍ** jejich účinku

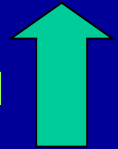

Různé mechanismy:

- **chemický antagonismus** (heparin - protaminsulfát)
- **farmakokinetický antagonismus** (látka ovlivňuje absorpci, metabolismus či exkreci jiné látky)
- **farmakologický antagonismus**
  - **kompetitivní antagonismus** (léčiva se váží na stejný typ receptoru);
  - **nekompetitivní antagonismus**
- **fyzilogický antagonismus** (léčiva působí opačné fyziolog. účinky)

Kombinace léčiv - synergismus

= kombinace léčiv s následkem ZVÝŠENÍ snižení jejich účinku

- **sumace**

jednostranná : analgetika anodyna + narkotika

oboustranná : kombinace cytostatik

- **potenciace**

jednostranná : Ca^{++} + digoxin

oboustranná : digoxin + thiazidová diuretika

KVANTÁLNÍ VZTAHY MEZI DÁVKOU A ÚČINKEM

Vztah mezi velikostí dávky a výskytu odpovědi ve skupině. Odpověď kvantální (ano-ne).

Kvantální DRC významné pro stanovení dávek, na které odpovídá většina populace.

Střední efektivní dávka - ED_{50} ,
toxická dávka - TD_{50} ,
letální dávka - LD_{50}

Terapeutický index (TI) = TD_{50} / ED_{50}

Terapeutická šíře = $TD_{50} - ED_{50}$

Terapeutické okno = min toxická dávka – min terapeutická koncentrace
(nebo dávka)

Terapeutický index

$$TI = LD_{50}/ED_{50} \text{ (nebo } TD_{50}/ED_{50}\text{)}$$

- Parametr bezpečnosti léčiva – velká hodnota znamená, že je velké rozpětí mezi účinnou a letální/toxickou dávkou.
- Čím vyšší, tím je léčivo bezpečnější. Ale předávkovat se a možnost závažných NÚ je i u léčiv s vysokým TI !!!
- Např.: warfarin – nízký TI, PNC – vysoký TI.
- Při nízkém TI je možnost překrývání koncentrací terapeutických a toxických (není žádoucí, zvažení při vývoji léčiva)
- Při vysokém TI – mohou se dávat dávky i výrazně vyšší s cílem dosažení žádaného efektu

Terapeutické okno

- Klinicky významnější index bezpečnosti.
- Rozpětí mezi minimální účinnou terapeutickou koncentrací/dávkou a minimální toxickou koncentrací/dávkou.

Změna v odpovědi na léčbu po opakovaném podání

Může mít za následek:

- **zesílení účinku**
- **zeslabení účinku**
- **léková závislost - toxikománie**

Změna v odpovědi na léčbu po opakovaném podání

- zeslabení účinku

- snížení účinku po opakovaném podání léčiva
- **Význam:** např. s cílem chránit buňku před poškozením (např. vysokými koncentracemi Ca zahajující proces buněčné smrti)
- **Tolerance** (rozvoj trvá obvykle delší dobu)
  - **adaptace** buňky (orgánu) na dlouhodobé podávání léčiva
  - **tolerance na toxicitu a/nebo na účinek**
    - Podstata ve **farmakodynamice**
      - Regulace receptorové **density** (down-regulace/up-regulace)
      - Regulace receptorové **sensitivity** (hypo/hypersensitivita)
    - Podstata může být i ve **farmakokinetice** (autoindukce biotranformačních enzymů)
- **Tachyfylaxe**
  - Opakované podání látky v krátkých časových intervalech či kontinuálně ⇒ postupné snížení účinku.

Změna v odpovědi na léčbu po opakovaném podání - zesílení účinku

- K zvýšení účinku (odpovědi) po opakovaném podání léčiva může dojít v **důsledku KUMULACE (hromadění)**

KUMULACE

- **kumulace humorální** - dávka byla podána dříve, nežli se předchozí dávka stačila eliminovat.
  - Pozor na funkci eliminačních orgánů, poločas léčiva a dávkovací interval
  - Význam např. u hypnosedativ
- **kumulace funkční** - léčivo eliminováno, ale hromadí se změna funkce
  - Příklad: poškození VIII. nervu vlivem aminoglykozidovými antibiotiky, poškození kardiomyocytů antracyklinovými cytostatiiky

II. Specifické působení léčiv

- cílové struktury specifického působení
  1. receptory
  2. iontové kanály
  3. enzymy
  4. transportní (přenašečové; kariérové) systémy
  5. jiné struktury

2. Iontové kanály

- např. lokální anestetika blokují *sodíkové kanály* membrán neuronů (i kardiomyocytů) a tím blokují šíření AP (benzokain – vně, lidokain, tetrakain ad. – blok zevnitř)
- blokátory *vápníkových kanálů* snižují vstup vápenatých iontů do hladkého svalu (především cévního) a do kardiomyocytů → vasodilatace, zpomalení FS, negativně inotropní působení (verapamil, diltiazem, dihydropyridiny – blokátory Ca kanálů typu L)
- blokátory *draslíkových kanálů* (deriváty sulfonylmočoviny, meglitinidy, flupirtin – selective neuronal potassium channel opener)

3. Enzymy

- obvykle *kompetitivní inhibitory enzymů*:
  - reversibilní:
    - ♦ *acetylcholinesteráza* – fyzostigmin
    - ♦ *fosfodiesteráza* – methylxantiny
    - ♦ *inhibitory 5 α reduktázy* - finasterid
  - ireversibilní:
    - ♦ *acetylcholinesteráza* – organofosfáty
    - ♦ *cyklooxygenáza* – ASA
    - ♦ *MAO-B* – selegilin
    - ♦ *aldehyddehydrogenasa* – disulfiram
- některé látky působí jako tzv. *falešné substráty*:
  - *dopa-dekarboxyláza* – methyldopa (místo NA vzniká methylnoradrenalin = korbadrin)

4. Transportní (přenašečové) systémy („*carriers*“)

- membrány různých buněk jsou vybaveny specializovanými proteinovými molekulami schopnými transportovat přes lipoidní membránu ionty či hydrofilní molekuly
- tab.: transportní systémy jako cílová místa působení léčiv

Transportní systém	Lokalizace	Inhibitor	Poznámka
uptake 1 NA	<ul style="list-style-type: none"> • CNS • sympatikus	<ul style="list-style-type: none"> • kokain	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stimulace CNS ▪ tonus S
Na ⁺ /K ⁺ -ATPasa („sodíková pumpa“)	<ul style="list-style-type: none"> • srdeční svalová buňka	<ul style="list-style-type: none"> • srdeční glykosidy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pozitivně inotropní působení
H ⁺ /K ⁺ -ATPasa („protonová pumpa“)	<ul style="list-style-type: none"> • parietální buňky	<ul style="list-style-type: none"> • omeprazol	<ul style="list-style-type: none"> ▪ potlačení sekrece HCl

5. Další struktury

- tubulin je místem působení kolchicinu
- DNA je přímo poškozována alkylovacími cytostatiky, radiomimetiky; podobně působí i některá antibiotika (nitrofurantoin)
- používáme nejrůznější enzymy (*asparagináza* → blokáda proliferace nádorových buněk, *deoxyribonukleasa* → štěpí mimobuněčnou DNA u pacientů s cystickou fibrózou)